

УДК 657

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V56(2026)-18

Колісник О. П., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID: 0000-0003-1755-5638

e-mail: o.p.kolisnyk@dpu.edu.ua

Судак К. О., здобувачка вищої освіти, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID: 0009-0005-7694-9313

e-mail: kseniia.sudak@gmail.com

Облік безнадійної дебіторської заборгованості: сучасні підходи та регулювання

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних, нормативних і практичних аспектів обліку безнадійної дебіторської заборгованості в умовах сучасних економічних трансформацій, посиленої нестабільності та зростання фінансових ризиків. Обґрунтовано економічну сутність безнадійної заборгованості, систематизовано критерії її визнання відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та Податкового кодексу України, а також проаналізовано розбіжності між бухгалтерським і податковим підходами до її відображення. Особливу увагу приділено впливу воєнного стану, погіршенню платоспроможності контрагентів і відновленню строків позовної давності, що суттєво вплинуло на процеси класифікації та списання дебіторської заборгованості. Досліджено порядок формування резерву сумнівних боргів, сучасні методи його оцінки та значення у забезпеченні принципу обачності. Розглянуто механізми списання безнадійної заборгованості та пов'язані з цим податкові наслідки, зокрема необхідність коригування фінансового результату. Визначено ключові проблеми облікового забезпечення та обґрунтовано напрями його вдосконалення, що включають цифровізацію облікових процесів, підвищення аналітичності інформації та гармонізацію бухгалтерського і податкового регулювання.

Ключові слова: дебіторська заборгованість; безнадійна заборгованість; резерв сумнівних боргів; облік; податкове регулювання; строк позовної давності; фінансові ризики.

Kolisnyk Olena, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing, State Tax University, Irpin, Ukraine

Sudak Kseniia, Higher education student, State Tax University, Irpin, Ukraine

Accounting for Bad Debt: Modern Approaches and Regulatory Framework

Abstract. Introduction. In the context of increasing economic instability, wartime challenges, and a growing number of unpaid bills, accurately accounting for doubtful and bad debts is critical to ensuring the financial sustainability of enterprises. Significant overdue receivables lead to liquidity deterioration, financial reporting distortions, and increased financial risks. Therefore, reliable accounting information regarding receivables is essential for effective managerial decision-making. This article examines the theoretical and methodological principles of accounting for bad debts according to national accounting standards and Ukrainian tax legislation. Particular focus is given to the allowance for doubtful debts as a means of implementing the prudence principle and averting unforeseen financial losses. It also analyzes the impact of legislative changes, particularly the renewal of the statute of limitations in 2025, on the recognition and write-off process of receivables. Inconsistencies between accounting and tax approaches to defining bad debts are also identified, complicating their practical application.

Introduction. The study's relevance is determined by the need to adapt enterprise accounting systems to modern economic challenges, such as wartime conditions, the increased risk of counterparty insolvency, and market uncertainty. In such circumstances, receivables management is an essential part of financial management, requiring the use of regulatory and risk-oriented approaches.

Purpose. The article aims to analyze current approaches to accounting for bad debts, identify key issues in their recognition and write-off, and propose improvements to accounting practices in light of modern economic conditions and digital transformation.

Results. The study establishes that the allowance for doubtful debts is a crucial accounting policy element, ensuring the timely recognition of potential losses and compliance with the matching and prudence principles. The research proves that modern approaches to assessing doubtful receivables rely on a combination of historical data, forward-looking analysis, and risk evaluation, including macroeconomic and industry-specific factors. The research proves that effectively managing doubtful receivables significantly reduces the probability of their transformation into bad debts. Particular attention is given to the impact of the 2025 renewal of the statute of limitations, which requires enterprises to reassess receivables and adjust their accounting policies. The study also confirms that differences between accounting and tax regulations necessitate maintaining parallel records, thereby increasing the complexity of accounting procedures.

¹Стаття надійшла до редакції: 13.04.2026

Received: 13 April 2026

Conclusions. *The improvement of accounting for bad debts requires a comprehensive approach that includes harmonizing accounting and tax regulations, refining recognition criteria, and considering modern economic risks, especially those related to wartime conditions. Implementing digital accounting tools and analytical systems and enhancing the professional competencies of accounting specialists are identified as key development directions. Therefore, accounting for bad debts should be considered a strategic component of financial management, not just a technical procedure, aimed at ensuring the reliability of financial reporting and minimizing financial losses.*

Keywords: *accounts receivable; bad debt; allowance for doubtful debts; accounting; tax regulation; statute of limitations; financial risks*

JEL Classification: *M 40; M41; M49.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації економічних відносин, нестабільності фінансового середовища та зростання ризиків неплатежів проблема обліку безнадійної дебіторської заборгованості набуває особливої актуальності. Вона є вагомим складовою оборотних активів підприємства, а її несвоєчасне погашення або визнання безнадійною безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансові результати суб'єктів господарювання. В умовах цифровізації та інтеграції України у міжнародний економічний простір зростає потреба у вдосконаленні методичних підходів до її оцінки, класифікації та облікового відображення.

Попри наявність нормативно-правової бази, на практиці залишаються дискусійними питання визначення критеріїв безнадійності заборгованості, формування резерву сумнівних боргів і узгодження національних стандартів із міжнародними вимогами. Додаткові труднощі спричиняють різночитання нормативних положень та їх недостатня адаптація до сучасних умов господарювання.

Водночас актуальними залишаються проблеми розбіжностей між бухгалтерським і податковим обліком, складності документального підтвердження безнадійності заборгованості та впливу кризових явищ на платоспроможність контрагентів. Недостатньо дослідженими є питання адаптації обліку до умов воєнного стану та наслідки змін законодавства, зокрема щодо відновлення строків позовної давності. Це зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика обліку дебіторської заборгованості, зокрема безнадійної, є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців і практиків. Значний внесок у розвиток теоретичних і методичних засад зробили Ф. Бутинець, С. Голов, М. Кужельний, В. Пархоменко та інші, у працях яких розглядаються сутність, класифікація, оцінка дебіторської заборгованості та її відображення в обліку, з акцентом на формування резерву сумнівних боргів як інструменту принципу обачності.

У сучасних дослідженнях увага зосереджується на удосконаленні організації та нормативного регулювання обліку дебіторської заборгованості. Так, Н. Мамонтова [1] розглядає її у контексті міжнародних стандартів та гармонізації облікових підходів, тоді як О. Кравченко [2] акцентує на організаційних аспектах

системи обліку та контролю розрахунків з контрагентами.

Нормативно-правові аспекти досліджує В. Белозерцев [3], підкреслюючи необхідність удосконалення законодавчого регулювання для підвищення достовірності звітності. Питання списання безнадійної заборгованості та критеріїв її визначення висвітлює Н. Оляднічук [4], а А. Гевчук [5] розглядає розмежування сумнівної і безнадійної заборгованості та роль резерву сумнівних боргів у мінімізації фінансових ризиків.

Комплексний підхід пропонує Т. Шепель [6], яка порівнює вітчизняний і зарубіжний досвід обліку дебіторської заборгованості та визначає напрями його вдосконалення. Узагальнення наукових підходів свідчить, що дебіторська заборгованість розглядається як важливий елемент фінансового менеджменту, який потребує ефективного нормативного регулювання, сучасних методів оцінки та належної організації обліку.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є комплексне дослідження теоретичних, нормативних і практичних аспектів обліку безнадійної дебіторської заборгованості в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: розкрити економічну сутність безнадійної заборгованості; дослідити нормативно-правове регулювання її обліку; проаналізувати методику формування резерву сумнівних боргів і списання заборгованості; оцінити податкові наслідки таких операцій; визначити сучасні проблеми обліку безнадійної заборгованості та обґрунтувати напрями його вдосконалення з урахуванням поновлення перебігу позовної давності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем економічної нестабільності, воєнними ризиками та зростанням неплатежів, особливого значення набуває ефективне управління дебіторською заборгованістю підприємств. Значні обсяги прострочених боргів призводять до погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання, зниження їх ліквідності та викривлення показників фінансової звітності. У таких умовах облік безнадійної дебіторської заборгованості виступає важливим інструментом забезпечення достовірності облікової інформації та прийняття управлінських рішень.

Теоретичні засади обліку безнадійної заборгованості ґрунтуються на національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, відповідно до яких, дебіторська заборгованість визнається активом за умови ймовірності отримання економічних вигод у майбутньому [7]. Водночас у процесі діяльності підприємств частина заборгованості може втратити свою платоспроможність, що обумовлює необхідність її класифікації як сумнівної або безнадійної. Безнадійною визнається заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні або минув строк позовної давності [7]. До основних критеріїв її визнання належать ліквідація боржника, відсутність активів для стягнення, завершення строку позовної давності або дія форс-мажорних обставин.

Нормативно-правове регулювання обліку безнадійної заборгованості в Україні здійснюється на основі НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [7], Податкового кодексу України [8] та Цивільного кодексу України [9]. При цьому слід зазначити, що підходи до визначення безнадійної заборгованості у бухгалтерському та податковому обліку мають суттєві відмінності. Якщо в бухгалтерському обліку основною є економічна сутність і принцип обачності, то в податковому – чітке дотримання визначених законодавством критеріїв.

Суб'єктам господарювання до початку співпраці доцільно здійснювати перевірку контрагентів щодо наявності заборгованостей із використанням відкритих реєстрів та інформаційних баз, що дозволяє мінімізувати ризики виникнення проблем у майбутньому. Ефективне управління дебіторською заборгованістю має розпочинатися з моменту її виникнення: ще на етапі укладення угоди необхідно чітко визначити строки оплати та забезпечити контроль за їх дотриманням. У разі порушення договірних умов доцільним є призупинення постачання товарів або надання послуг.

При виникненні простроченої заборгованості слід застосовувати заходи досудового врегулювання, зокрема направлення претензій та вимог щодо погашення боргу. У разі їх неефективності необхідно своєчасно ініціювати судовий захист, не допускаючи впливу строку позовної давності.

Важливу роль у цьому процесі відіграє юридичний супровід, який передбачає розроблення договорів із чітко визначеними умовами оплати, штрафними санкціями та пенею. Це створює підґрунтя для ефективного стягнення заборгованості у досудовому порядку. Крім того, належно оформлені претензійні документи можуть виступати доказовою базою у суді, підтверджуючи вжиття заходів щодо врегулювання спору. У разі судового розгляду доцільним є залучення фахівців для підготовки процесуальних документів і представництва інтересів підприємства.

Відповідно до п. 7 НП(С)БО 10 [7], поточна дебіторська заборгованість, яка визнається

фінансовим активом відображається у балансі за чистою реалізаційною вартістю. Під нею розуміється сума такої заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів.

Отже, положення стандарту свідчать, що формування резерву сумнівних боргів є обов'язковим лише щодо фінансової дебіторської заборгованості, тоді як для товарної дебіторської заборгованості його створення не передбачається.

Дебіторська заборгованість, яка не була погашена у встановлені строки, вважається простроченою. Водночас рішення щодо зміни її статусу в обліку приймається керівництвом підприємства. Порушення строків розрахунків може свідчити про зростання ризику неповернення, унаслідок чого така заборгованість може бути визнана сумнівною, а за наявності відповідних підстав – безнадійною.

Причинами непогашення заборгованості можуть бути ліквідація боржника, у тому числі внаслідок банкрутства, а також відмова суду у задоволенні позову про її стягнення. При цьому ліквідація суб'єкта господарювання вважається завершеною з моменту внесення відповідного запису до державного реєстру, що засвідчує припинення його діяльності.

Особливу увагу слід приділити змінам, що відбулися у 2025 році, зокрема відновленню перебігу строків позовної давності після їх зупинення на період дії воєнного стану. Це зумовило необхідність для підприємств переглянути склад дебіторської заборгованості, адже її значна частина може бути визнана безнадійною у зв'язку із завершенням строків стягнення. Відповідно, підприємствам потрібно адаптувати облікову політику до нових умов та забезпечити коректне і своєчасне відображення таких змін у бухгалтерському обліку.

У фінансовій звітності безнадійна заборгованість відображається як витрати, що безпосередньо впливає на фінансовий результат (чистий прибуток) і податкове навантаження підприємства.

Заборгованість визнається безнадійною за умови відповідності критеріям, визначеним Податковим кодексом України [8]. Серед них: сплив строку позовної давності; заборгованість померлої особи або особи, визнаної безвісно відсутньою; заборгованість суб'єкта господарювання, визнаного банкрутом; а також непогашена заборгованість фізичних чи юридичних осіб у разі недостатності їх майна, якщо заходи примусового стягнення не дали повного результату. Перелік не є вичерпним, однак інші випадки трапляються значно рідше. За наявності відповідності цим критеріям заборгованість може бути списана як безнадійна, що зменшує об'єкт оподаткування.

Відповідно до статті 257 Цивільного кодексу України [9], загальний строк позовної давності становить 3 роки. Після його спливу підприємство втрачає можливість судового стягнення боргу. Водночас така заборгованість переходить у категорію

безнадійної та відображається у звітності як витрати, без включення до доходів і, відповідно, без нарахування податку.

Варто зазначити, що у 2026 році загальний порядок списання та стягнення дебіторської заборгованості суттєвих змін не зазнав. Однак ключове значення має правильне визначення строків позовної давності, особливо з урахуванням їх зупинення та подальшого відновлення.

У період з 2 квітня 2020 року до 3 вересня 2025 року перебіг строків позовної давності був зупинений у зв'язку з карантинними обмеженнями та воєнним станом. Це означає, що трирічний строк у цей період або не починався, або призупинявся – залежно від моменту виникнення заборгованості. Починаючи з 4 вересня 2025 року, відповідно до Закону України від 14.05.2025 № 4434-IX [10], перебіг позовної давності було відновлено.

Якщо дебіторська заборгованість виникла у період з 2 квітня 2020 року до 3 вересня 2025 року, відлік трирічного строку починається з 4 вересня 2025 року і завершується 4 вересня 2028 року. Наприклад, якщо заборгованість виникла 21 вересня 2022 року, строк позовної давності обчислюється саме з 4 вересня 2025 року і спливає 4 вересня 2028 року.

Якщо ж заборгованість виникла до 2 квітня 2020 року, але трирічний строк не встиг повністю сплинути до моменту зупинення, то вже відпрацьований період зараховується, а решта строку продовжує обчислюватися з 4 вересня 2025 року. Наприклад, якщо заборгованість виникла 4 вересня 2018 року, то до 2 квітня 2020 року минуло близько 2 років строку позовної давності. Після його зупинення та подальшого відновлення залишок строку (1 рік) почав обчислюватися з 4 вересня 2025 року, і відповідно спливе 4 вересня 2026 року.

Отже, для правильного вирішення питань щодо стягнення дебіторської заборгованості або її списання як безнадійної, підприємствам необхідно уважно та коректно визначати строки позовної давності з урахуванням особливостей їх зупинення та відновлення.

Формування резерву сумнівних боргів є важливим елементом фінансової політики підприємства та має кілька ключових аспектів.

Передусім, створення такого резерву дає змогу завчасно врахувати можливі втрати від дебіторської заборгованості, яка може стати безнадійною. Це допомагає уникнути різких негативних змін у фінансових результатах у разі списання боргів.

Крім того, резерв формується відповідно до основних принципів бухгалтерського обліку, зокрема принципу обачності та принципу відповідності доходів і витрат. Завдяки цьому забезпечується достовірність фінансової звітності та її відповідність чинним стандартам.

Також відображення потенційних ризиків неповернення боргів у балансі підвищує прозорість

діяльності підприємства. Це сприяє формуванню довіри з боку інвесторів і кредиторів та впливає на їхні управлінські рішення щодо співпраці чи фінансування.

В умовах воєнного стану в Україні значення резерву сумнівних боргів суттєво зростає. Через погіршення платоспроможності контрагентів збільшується ризик неповернення заборгованості, що робить оцінку її сумнівності особливо актуальною та необхідною для об'єктивного відображення фінансового стану підприємства.

Отже, резерв сумнівних боргів – це резерв, який створюється для покриття можливих втрат від дебіторської заборгованості, що може бути не погашена через неплатоспроможність контрагентів або інші ризики. Цей резерв є частиною облікової політики підприємства і служить для відображення в фінансовій звітності реальної вартості активів, враховуючи можливі втрати від сумнівних боргів [11].

Згідно з п. 8 НП(С)БО 10 [7], величина сумнівних боргів на дату складання балансу має відповідати залишку резерву сумнівних боргів, сформованому на цю ж дату.

У випадку, коли підприємство має обґрунтовану впевненість у неповерненні дебіторської заборгованості, вона підлягає списанню як безнадійна. Найбільш переконливим підтвердженням такої впевненості є наявність відповідних документів, що засвідчують неможливість погашення боргу, зокрема у разі визнання боржника банкрутом і недостатності його майна для задоволення вимог кредиторів.

Водночас НП(С)БО 10 [7], не визначає чітких критеріїв віднесення заборгованості до безнадійної, що зумовлює необхідність їх самостійного встановлення підприємством у межах облікової політики. Таким чином, формування резерву сумнівних боргів, а також списання безнадійної дебіторської заборгованості значною мірою залежить від обґрунтованої оцінки ймовірності її неповернення.

Податкові наслідки списання безнадійної заборгованості є складними та залежать від відповідності такої заборгованості критеріям, встановленим Податковим кодексом України. У разі невідповідності виникає необхідність коригування фінансового результату до оподаткування, що ускладнює обліковий процес та підвищує ризик помилок. Таким чином, підприємства змушені вести паралельний облік для цілей фінансової звітності та оподаткування.

Право не формувати резерв сумнівних боргів мають мікропідприємства, а також неприємницькі товариства, зокрема неприбуткові організації. Такі суб'єкти можуть відображати поточну дебіторську заборгованість у балансі за її фактичною величиною без створення відповідного резерву. Ця норма закріплена у п. 7 НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [12]. Водночас законодавство не обмежує їх у можливості формувати резерв – за потреби або з

метою підвищення достовірності звітності вони можуть застосовувати цей інструмент на власний розсуд.

Методика обліку безнадійної заборгованості передбачає створення резерву сумнівних боргів, який формується відповідно до вимог НП(С)БО 10 [7]. Застосування резерву дозволяє рівномірно розподілити витрати між звітними періодами та уникнути різких коливань фінансових результатів. Резерв може визначатися за методом абсолютної суми або на основі коефіцієнта сумнівності.

У першому випадку розмір резерву встановлюється на основі індивідуального аналізу платоспроможності кожного дебітора. У другому – розрахунок здійснюється множенням залишку дебіторської заборгованості на початок звітного періоду на відповідний коефіцієнт сумнівності.

Коефіцієнт сумнівності підприємство визначає самостійно, спираючись на попередній досвід. Його можна обчислювати кількома способами: через частку безнадійних боргів у чистому доході, шляхом групування дебіторської заборгованості за строками її непогашення або на основі середньої питомої ваги списаної заборгованості у її загальному обсязі за попередні 3–5 років. При цьому класифікація дебіторської заборгованості за строками прострочення, відповідно до п. 9 НП(С)БО 10 [7], передбачає встановлення окремого коефіцієнта для кожної групи, причому зі збільшенням строку непогашення цей коефіцієнт, як правило, зростає. Загальна величина резерву визначається як сума добутків залишків дебіторської заборгованості за кожною групою та відповідних коефіцієнтів.

Списання безнадійної заборгованості здійснюється за рахунок створеного резерву або безпосередньо на витрати підприємства у разі його відсутності чи недостатності. При цьому списана заборгованість підлягає обліку на позабалансових рахунках з метою контролю можливості її відшкодування в майбутньому.

Відповідно до п. 10 НП(С)БО 10 [7], нарахування резерву сумнівних боргів відображається у складі інших операційних витрат у ф. 2 «Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)». Списання безнадійної дебіторської заборгованості, згідно з п. 11 цього стандарту, здійснюється за рахунок раніше створеного резерву з одночасним зменшенням його суми. Якщо ж резерву недостатньо, різниця визнається іншими операційними витратами. У випадку відшкодування раніше списаної заборгованості відповідна сума включається до інших операційних доходів.

Якщо резерв сумнівних боргів щодо певної заборгованості не створювався, то у разі її визнання безнадійною вона списується безпосередньо на витрати. Це правило, зокрема, стосується немонетарної дебіторської заборгованості. Наприклад, видані аванси постачальникам, які

обліковуються на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» [13], у разі відсутності очікуваного постачання списуються без застосування резерву.

У бухгалтерському обліку створення резерву відображається проведенням Д-т 944 «Сумнівні та безнадійні борги» К-т 38 «Резерв сумнівних боргів», а списання заборгованості за рахунок резерву – Д-т 38 «Резерв сумнівних боргів» К-т рахунків обліку дебіторської заборгованості (36, 37 тощо) [13].

Якщо резерву недостатньо або його не було створено, списання здійснюється проведенням Д-т 944 «Сумнівні та безнадійні борги» К-т відповідного рахунку обліку дебіторської заборгованості. Окрім цього, незалежно від способу списання, суму такої заборгованості необхідно відобразити на позабалансовому субрахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість» і обліковувати там не менше трьох років. У разі повернення боргу або після завершення цього строку відповідна сума списується з цього субрахунку. Якщо ж борг, який раніше був списаний, фактично погашається, отримані кошти визнаються іншими операційними доходами.

Щодо податку на прибуток, платники, які не застосовують податкові різниці, орієнтуються виключно на бухгалтерський облік. Водночас для тих, хто застосовує різниці, діють правила п. 139.2 ПКУ [8]. Зокрема, відповідно до пп. 139.2.1 Податкового кодексу України, фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму витрат від списання дебіторської заборгованості понад створений резерв. Натомість за пп. 139.2.2 Податкового кодексу України, фінансовий результат зменшується на суму списаної заборгованості, що відповідає ознакам безнадійної, незалежно від факту створення резерву.

Окрему увагу слід приділити ПДВ-наслідкам списання безнадійної дебіторської заборгованості. У разі постачання товарів або послуг контролюючі органи виходять із того, що саме по собі списання боргу не є підставою для коригування податкових зобов'язань з ПДВ, оскільки операція постачання вже була об'єктом оподаткування.

Водночас з 1 жовтня 2025 року продовжено застосування касового методу з ПДВ для операцій з постачання електроенергії, вугілля, послуг водопостачання та водовідведення до 1 січня 2028 року, що впливає на момент виникнення податкових зобов'язань у відповідних платників.

Щодо авансових платежів єдиного підходу не сформовано: податкові органи переважно наполягають на коригуванні податкового кредиту, однак Податковий кодекс України не містить чіткої уніфікованої процедури. У таких випадках необхідним є індивідуальний аналіз операцій та, за потреби, отримання податкової консультації.

Узагальнюючи викладені підходи до формування резерву сумнівних боргів, слід зазначити, що його

створення є не лише вимогою бухгалтерських стандартів, а й важливим інструментом попередження фінансових втрат. Правильно обраний метод оцінки та своєчасне коригування величини резерву дозволяють адекватно відобразити реальний стан дебіторської заборгованості та врахувати потенційні ризики її непогашення.

У цьому контексті особливої актуальності набуває перехід від формального нарахування резерву до системного управління сумнівною заборгованістю, що включає її постійний аналіз, моніторинг і прогнозування. Саме такий підхід забезпечує своєчасне виявлення проблемної заборгованості та мінімізує ймовірність її переходу у категорію безнадійної.

Таблиця 1 Порівняння підходів до оцінки сумнівної заборгованості

Критерій	Традиційний підхід	Сучасний підхід
Метод оцінки	Індивідуальний аналіз	Комбінований (індивідуальний + статистичний)
Дані	Історичні	Історичні + прогнозні (ризик, ринок)
Частота перегляду	Раз на рік	Регулярно (квартал/місяць)
Ризики	Частково враховуються	Враховуються системно (форс-мажор, війна, галузеві ризики)
Автоматизація	Мінімальна	Використання ERP, BI-аналітики

Джерело: запропоновано авторами

Аналіз наведених підходів до оцінки сумнівної заборгованості (табл. 1) свідчить про суттєву трансформацію методології її визначення під впливом сучасних економічних умов. Якщо традиційний підхід ґрунтується переважно на ретроспективному аналізі та індивідуальній оцінці платоспроможності дебіторів, то сучасна практика передбачає комплексне поєднання індивідуальних і статистичних методів із використанням як історичних, так і прогнозних даних. Особливого значення набуває систематичність перегляду оцінок, а також інтеграція ризик-орієнтованого підходу, що враховує макроекономічні, галузеві та форс-мажорні фактори, включаючи наслідки воєнного стану. Крім того, цифровізація облікових процесів і впровадження аналітичних систем дозволяють підвищити точність оцінки та оперативність управлінських рішень.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що в умовах економічної невизначеності, воєнних ризиків і зростання неплатежів облік безнадійної дебіторської заборгованості набуває стратегічного значення для забезпечення фінансової стійкості підприємств. Значні обсяги простроченої заборгованості негативно впливають на ліквідність, платоспроможність і достовірність фінансової звітності, що зумовлює необхідність удосконалення підходів до її оцінки, контролю та списання.

Встановлено, що чинна нормативно-правова база формує загальні засади обліку дебіторської

заборгованості, однак не забезпечує повної узгодженості між бухгалтерським і податковим обліком, що призводить до необхідності паралельного обліку та підвищує ризик помилок.

Важливим інструментом мінімізації втрат визначено резерв сумнівних боргів, ефективність якого залежить від методів оцінки, регулярності перегляду та врахування зовнішніх ризиків. Сучасні підходи характеризуються переходом до ризик-орієнтованої моделі з використанням прогнозних і цифрових інструментів. Окремо відзначено вплив відновлення строків позовної давності, що потребує перегляду дебіторської заборгованості та коригування облікової політики підприємств.

Обґрунтовано, що ефективне управління дебіторською заборгованістю має охоплювати всі етапи її формування та погашення, що дозволяє мінімізувати ризик переходу сумнівної заборгованості у безнадійну.

Встановлено, що удосконалення обліку потребує гармонізації бухгалтерського і податкового законодавства, уточнення критеріїв визнання, врахування воєнних і форс-мажорних ризиків, а також впровадження цифрових технологій. Таким чином, облік безнадійної дебіторської заборгованості є не лише обліковою процедурою, а важливим елементом фінансового управління, спрямованим на забезпечення достовірності звітності та мінімізацію фінансових ризиків.

Література:

1. Мамонтова Н. А., Корнійчук Т. С. Особливості обліку дебіторської заборгованості за національними і міжнародними стандартами. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог : Вид-во НАУОА, червень 2021. № 21(49). С. 115–119. DOI: 10.25264/2311-5149-2021-21(49)-115-119.
2. Кравченко О.В., Кобець Т.О. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. Випуск 25. 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58>.

3. Белозерцев В. С. Безнадійна заборгованість: проблеми нормативно-правового регулювання обліку. *Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука*. № 13-14. 2025. С. 21-25. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2015/7.pdf.
4. Оляднічук Н. В. Облік списання безнадійної дебіторської заборгованості : матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин». 25-26 травня 2017 р. м. Умань: Видавець «Сочінський». 2017. С. 98-99. URL: <https://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/9185>.
5. Гечук А. В. Особливості генезису поняття, організації обліку й оцінки сумнівної і безнадійної заборгованості, створення резерву. *Проблеми економіки*. № 1 (35). 2018. С. 321-326. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-321_326.pdf.
6. Шепель Т. П., Вінтоняк А. А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. Випуск 52. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56>.
7. Дебіторська заборгованість: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10, затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237; станом на 03.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>
8. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI; станом на 01.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
9. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435-IV; станом на 01.02.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
10. Про внесення зміни до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України щодо поновлення перебігу позовної давності: Закон України від 14.05.2025 № 4434-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4434-20#Text>.
11. Колісник О. П., Судак К. О. Формування резерву сумнівних боргів в умовах воєнного стану. *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери: матеріали всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Кропивницький, 28 лист. 2024 р. / М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький : ЦНТУ. 2024. С. 159-161. URL: <https://kntu.kr.ua/file/content/15568/zbirnyk-tez-fbss-2024.pdf>.
12. Спрощена фінансова звітність: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25, затв. наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39; станом на 23.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>.
13. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція затв. Міністерством фінансів України від 30.11.1999 р. № 291; станом на 23.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

References:

1. Mamontova, N. A., & Korniiichuk, T. S. (2021). Features of accounts receivable accounting under national and international standards. *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy". Economics Series*, 21(49), 115–119. [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2021-21\(49\)-115-119](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2021-21(49)-115-119).
2. Kravchenko, O. V., & Kobets, T. O. (2021). Organization of accounts receivable accounting and ways of its improvement. *Economy and Society*, 25. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58>.
3. Bielozerstev, V. S. (2025). Bad debt: problems of legal and regulatory accounting. *Investments: Practice and Experience*, 13–14, 21–25. http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2015/7.pdf.
4. Oliadnichuk, N. V. (2017). Accounting for write-off of bad receivables. In *Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference "Aspects of sustainable economic development in market relations"* (pp. 98–99). Uman: Sochinsky Publisher. <https://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/9185>.
5. Hevchuk, A. V. (2018). Features of the genesis of the concept, organization of accounting and valuation of doubtful and bad debts, creation of provision. *Problems of Economy*, 1(35), 321–326. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-321_326.pdf.
6. Shepel, T. P., & Vintoniak, A. A. (2023). Organizational and methodological aspects of accounts receivable accounting: domestic and international experience. *Economy and Society*, 52. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56>.
7. Ministry of Finance of Ukraine. (1999). *National Accounting Standard (Standard) 10 "Accounts Receivable"* (Order No. 237, October 8, 1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Tax Code of Ukraine* (Code No. 2755-VI, December 2, 2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). *Civil Code of Ukraine* (Law No. 435-IV, January 16, 2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *Law of Ukraine "On Amendments to Section 'Final and Transitional Provisions' of the Civil Code of Ukraine regarding the renewal of the limitation period"* (No. 4434-IX, May 14, 2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4434-20>.
11. Kolisnyk, O. P., & Sudak, K. O. (2024, November 28). Formation of doubtful debts provision under martial law. In *Financial and credit mechanism of economic and social development: Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference*, Kropyvnytskyi, Ukraine. Central Ukrainian National Technical University. <https://kntu.kr.ua/file/content/15568/zbirnyk-tez-fbss-2024.pdf>.
12. Ministry of Finance of Ukraine. (2000). *National Accounting Standard 25 "Simplified Financial Reporting"* (Order No. 39, February 25, 2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.
13. Ministry of Finance of Ukraine. (1999). *Instruction on the Application of the Chart of Accounts for Assets, Capital, Liabilities and Business Operations of Enterprises and Organizations* (Order No. 291, November 30, 1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

